

HAR INFLATIONSPROCESSEN FÖRÄNDRATS?

Inflationsutvecklingen påverkas bl.a. av inflationsförväntningarna och cykliska förändringar i produktionen och sysselsättningen. Inflationen påverkas därför både av förtroendet för penningpolitikens möjligheter att värna penningvärdet och förändringar i konjunkturläget.

En enkel inflationsekvation kan skrivas:

$$\pi = \pi^e + b \cdot \text{GAP} + c \cdot \pi^u + e$$

där π är den faktiska inhemska inflationen, π^e den förväntade inflationen, GAP är ett mått på konjunkturläget (produktionsgapet eller arbetslösheten), π^u är den utländska inflationen (eller andra utbudshöjningar) och e en slumpmässig störningsterm. b och c är parametrar som bestämmer hur mycket förändringar i konjunkturläget eller utländska priser och utbudshöjningar slår igenom i den inhemska inflationen.

En varaktig förändring av inflationsprocessen kan bero på några olika faktorer. Dels kan den process som genererar *inflationförväntningarna* ha förändrats. En förändrad förväntningsbildning kan t.ex. vara ett resultat av att *trovärdigheten för inflationsmålet* ökat, allt annat lika. En förändring av

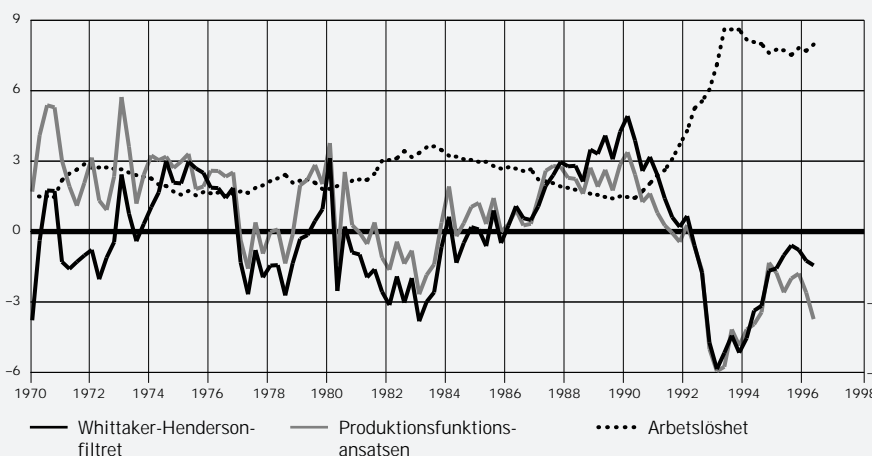
inflationsprocessen kan också vara relaterad till en *annorlunda utväxling* mellan efterfråge- respektive utbudsläget och inflationen. (Detta innebär att parametervärdena som relaterar efterfrågeläge och utbudshöjningar till inflationen förändras.)

Ett tydligt tecken på ökad trovärdighet för inflationsmålet är att hushållens inflationsförväntningar minskat kraftigt under 1990-talet. Under 1980-talet uppgick hushållens inflationsförväntningar för de kommande tolv månaderna till i snitt 6–7 procent. Sedan början av 1992 ligger motsvarande genomsnitt strax över 2 procent.

Det klara trendbrottet i hushållens inflationsförväntningar från och med början av 1990-talet kan tolkas som ett första tecken på att inflationsprocessen ändrats. Av ännu större intresse är att de mer långsiktiga inflationsförväntningarna (på fem års sikt) hos placerarna på obligationsmarknaden har minskat successivt sedan 1991. De har dock kommit ned under 3 procent först under 1996.

Det är svårt att belägga strukturella skift med hjälp av ekonometriska metoder. Detta beror bland annat på att den tid som gått sedan inflationsmålet deklarerades är ganska kort. Nedan redovisas resultat från två olika riksbanksstudier. I den första har en enkel inflationsekvation skattats för perioden andra kvartalet 1972–andra kvartalet 1996.³ Infla-

Figur 4.
Produktionsgapet enligt W-H-filtret ($\lambda=100\ 000$) och produktionsfunktionsansatsen (PF) samt öppen arbetslöshet (säsongrensad). Procent

Källa: Riksbanken.

tionen i innevarande period förklaras av inflationen i föregående period, efterfrågan i innevarande period, förändringen av utländska priser i föregående period och ett genomsnitt av historiska förändringar av utländska konsumentpriser.⁴

Dessutom ingår ett antal dummyvariabler som avser fånga de momsförändringar som skett under perioden. Från tredje kvartalet 1994 och framåt görs en utvärdering av prognosegenskaper för tre olika efterfragemått. Som efterfragemått används produktionsgapet beräknat med Whittaker-Henderson filter, produktionsfunktionsansatsen samt den faktiska arbetslösheten (se figur 4).

De ekonometriska resultaten redovisas i tabell 1. De visar att den enkla inflationsekvationen tenderar att överskatta inflationen efter 1993 om något av de två måtten på *produktionsgap* ingår som mått på efterfrågeläget. Prognosförmågan för inflationsekvationen ökar dock om en s.k. regimdummy införs från första kvartalet 1993. Detta gäller särskilt om produktionsgapet mätt med WH-filtret används. Med en sådan dummyvariabel skiftar inflationen ned från och med början av 1993 med ca 0,6 procentenheter per kvartal, dvs. med ca 2,4 procentenheter per år. Relationen mellan produktionsgapen – som de specificerats här – och inflationen tyder på att inflationsbanan skiftat ned till en lägre nivå.

Om *arbetslösheten* istället ingår som ett mått på efterfrågeläget överskattar inflationsekvationen inte längre inflationen under perioden efter 1993.

I *den andra* studien analyseras relationen mellan tillväxt och arbetslöshet, inflation och konjunkturläge på ett bredare sätt i den s.k. UC-modellen⁵ (se fördjupningsruta s. 17).

I UC-modellen bekräftas att när arbetslösheten används för att härleda efterfrågeläget fås en annan bild av inflationsprocessen än om produktionen används. I UC-modellen tilläts den s.k. jämviktsarbetslösheten variera över tiden. Med cyklisk arbetslöshet (skillnaden mellan faktisk arbetslöshet och jämviktsarbetslösheten) som efterfrågevariabel

Tabell 1.

Faktisk genomsnittlig inflation samt prognoser med och utan regimdummy andra halvåret 1994, helåret 1995 och första halvåret 1996.

Årlig procentuell förändring

	Faktisk inflation	Prognos utan regim- dummy	Prognos med regim- dummy
<i>Produktionsgapet enl. WH-filter ($\lambda=100\ 000$)</i>			
1994 2:a h.å.	2,6	3,2	2,6
1995	2,9	5,0	3,1
1996 1:a h.å.	1,4	3,5	1,5
<i>Produktionsgapet enl. PF-ansatsen</i>			
1994 2:a h.å.	2,6	2,9	2,6
1995	2,9	4,2	3,2
1996 1:a h.å.	1,4	2,5	1,6
<i>Arbetslösheten som efterfrågevariabel</i>			
1994 2:a h.å.	2,6	2,4	2,5
1995	2,9	2,5	2,8
1996 1:a h.å.	1,4	1,0	1,3

ger en skattning utan en regimskiftesdummy ungefär lika bra anpassning till inflationsutvecklingen som en skattning med denna dummy.

De strukturella förändringar som den svenska ekonomin genomgått, i form av avregleringar, internationalisering och ökad konkurrens, har bidragit till en förbättrad prisbildning⁶

Sedan början av 1980-talet har så gott som samtliga industriländer genomfört mer eller mindre

3 För en utförlig redovisning se Berg, C. och P. Lundkvist, "Har inflationsprocessen förändrats?", Penning- och valutapolitik 1997:2, under publicering, Sveriges riksbank.

4 Eftersom data för inflationsförväntningar inte finns för perioden före 1979 inkluderas i ekvationens högerled inflationen i föregående period som en approximation av förväntad inflation.

5 Se Apel, M. och P. Jansson, "System Estimates of Potential Output and the NAIRU", kommande arbetsrapport, Sveriges riksbank.

6 Se Borg, T. och M. Croneborg, "Strukturömvandlingen och prisbildningen", Penning- och valutapolitik 1997:1, Sveriges riksbank.

långtgående avregleringar av olika marknader. Dessutom har även offentliga verksamheter privatiserats och konkurrensutsatts.

Det finns även ett omvandlingstryck från den teknologiska utvecklingen. Framför allt har utvecklingen inom kommunikations- och informations-teknologi haft stor inverkan på hur produktion och distribution organiseras. Den ökande utrikeshandeln och internationaliseringen är också viktig.

I Sverige har flera områden varit föremål för avregleringar de senaste tio åren. Vi har haft avregleringar inom transport- och kommunikationsområdet. Andra viktiga händelser är skattereformen och den nya konkurrenslagen. Även EU-medlemskapet har haft positiva effekter på konkurrenssituationen i Sverige. Marknaden för livsmedel har avreglerats i viss utsträckning. Jordbrukspolitiken avreglerades delvis i 1990 års livsmedelspolitiska reform; prisstödet skulle minska och exportstödet skulle avvecklas. EU-medlemskapet har medfört en viss återreglering men importen av livsmedel har ökat något med viss prispress som följd.

Inom dagligvaruhandeln har konkurrensstrycket ökat till följd av uppluckringen av kopplingen mellan parti- och detaljhandel till förmån för direktleveranser från tillverkare. Antal lågprisbutiker har ökat. Under 1990-talet har livsmedelspriserna sjunkit. Även rensat för momsförändringarna har livsmedelspriserna stigit betydligt mindre än den allmänna prisnivån. Priserna på kläder och skor och andra importerade varor har också stigit mindre än vad KPI har gjort. EU-medlemskapet bidrar till ökad importkonkurrens.

Charterflyg- och taximarknaden är exempel inom transportområdet där ökad konkurrens har medfört positiva effekter på prisutvecklingen. Vidare har telemonopolet avskaffats. Konkurrensutsatta produkter, som utlandstelefoner och mobiltelefoner har sjunkit kraftigt i pris, medan priserna på mer skyddade marknader stigit. Hyrorna, som påverkas i mycket liten utsträckning av marknadskrafterna, har å andra sidan stigit mer än vad KPI har gjort.

Områden i KPI som stigit mer än genomsnittet är också högbeskattade varor (t.ex. alkohol och bensin) och administrativt satta priser (t.ex. läkervård och posttjänster). Den statsfinansiella situationen förklarar delvis denna uppgång då budgetsaneringen medfört minskade subventioner och ökande grad av avgiftsfinansiering.

Analysen av de minskade inflationsförväntningarna tyder på att trovärdigheten för inflationsmålet har ökat. Mycket talar för att inflationsprocessen skiftat ned. Det är dock svårt att dra slutsatser om storleken på denna minskning. Det beror på att den faktiska inflationen påverkas såväl av konjunkturläge som de strukturella parametrar som avgör inflationsbenägenheten. Specifikationen av efterfrågeläget spelar en stor roll för de empiriska resultaten rörande dessa parametrar.

Prisbildningen inom ett antal områden har förändrats mot lägre prisökningar och en högre flexibilitet i konsumentpriserna under 1990-talet jämfört med 1980-talet. Inom många varuområden förefaller prisökningstakten ha växlats ned. Framför allt verkar prisbildningen inom livsmedelssektorn, importberoende handel och en del servicesektorer ha påverkats positivt.